

ПЕРЕДЕРІЙ

Віктор Васильович
perederiyv@bigmir.net

УДК 331 (045)

ЗОВНІШНІ РИЗИКИ ДІЯЛЬНОСТІ АВІАКОМПАНІЙ В СУЧАСНИХ
УМОВАХEXTERNAL RISKS OF AIRLINES' ACTIVITIES IN MODERN
CONDITIONS

Ризик господарської діяльності може бути класифікований на зовнішній та внутрішній. Стаття присвячена оцінці ризику макрорівня та врахуванню його в господарській діяльності авіакомпаній.

Риск хозяйственной деятельности может быть классифицирован как внешний и внутренний. Статья посвящена оценке риска макроуровня и учете его в хозяйственной деятельности авиакомпаний.

Business risks can be classified into external and internal. The article is devoted to the assessment of risk at the macro-level and its accounting in the economic activity of airlines.

доцент кафедри менеджменту зовнішньоекономічної діяльності підприємств Інституту економіки та менеджменту, Національний авіаційний університет

Ключові слова: ризик, ймовірність, господарська діяльність, експертні методи

Ключевые слова: риск, вероятность, хозяйственная деятельность, экспертные методы

Keywords: risk, probability, economic activity, expert methods

ВСТУП

Постановка проблеми в загальному вигляді

В сучасному світі ми вимушені приймати рішення в умовах невизначеності. Одночасний вплив багатьох чинників та швидкість їхньої зміни формують умови невизначеності. Саме тому ризик-менеджмент розвивається досить швидко у порівнянні з іншими напрямками фінансового менеджменту. Ризик став невід'ємною складовою діяльності менеджера при прийнятті управлінських рішень. Ризик включає в себе три компоненти: невизначеність - неможливість визначення лише одного ходу подій; збиток - мінімум один результат може призвести до збитку; значимість - має практичне значення і охоплює інтереси хоча б одного суб'єкта. Завдання будь-якої організації полягає у прийнятті на себе ризиків для досягнення цілей. Керівник фірми не може виключити ймовірність виникнення небажаних ситуацій, однак можна спрогнозувати розвиток події та її наслідки.

У науковій літературі вже накопичено достатній досвід у дослідженні питання врахування ризиків при оцінці ефективності господарської діяльності, який ґрунтується на існуючих підходах загальної теорії ризику та інвестицій. Представниками наукової думки, які вивчали це питання є такі зарубіжні та вітчизняні вчені: Дж. Кейнс, К. Макконнелл, Г. Марковіц, С. Фішер, У. Шарп, А. Альгін, І. Бланк, І. Балабанов, В. Віленський, В. Вітлінський, В. Гранатуров, С. Ілляшенко, Ю. Кулаєв, В. Москвін, О. Шерепа та інші.

Проте, слід зазначити, що дане питання потребує подальшого наукового доробку в частині поглиблення методичних засад виокремлення; оцінювання та аналізу елементарних та складних

ризиків різних рівнів, що враховує особливості та пріоритети розвитку вітчизняних авіакомпаній.

МЕТА РОБОТИ

Основною метою статті є оцінка ризиків макрорівня і їхнього врахування в діяльності авіакомпаній.

МЕТОДИ ДОСЛІДЖЕННЯ

У процесі дослідження використано загальнонаукові методи пізнання, а саме: критичного аналізу, наукової абстракції та узагальнення наукового досвіду сучасних теоретичних досліджень.

РЕЗУЛЬТАТИ

Господарська діяльність завжди характеризується досить високим рівнем невизначеності майбутніх результатів, необхідністю вибору з декількох альтернативних варіантів, ймовірністю опинитися у гіршому становищі, ніж до початку діяльності, або взагалі втратити кошти. Ризикованість діяльності, зазвичай, збільшується, якщо організація планує здійснювати новий вид діяльності; існує значна кількість сценаріїв здійснення діяльності через невизначеність зовнішнього середовища; діяльність є багатоаспектною та має загальнонаціональне значення.

Діяльність авіакомпаній на ринку України має велику соціальну значимість та провадиться як на внутрішньому, так і на зовнішньому ринках. В наслідок цього здійснення діяльності авіакомпаній пов'язане з цілою системою ризиків, частина з яких є ризиками мікрорівня – безпосередньо стосуються процесу перевезень, а інша частина ризиків відносяться до мезо- та макрорівнів, пов'язані з діяльністю галузі та країною в цілому.

Ставлячи за мету розробку комплексної програми оцінки ризиків діяльності, необхідно:

- визначити основні фактори ризиків даного виду діяльності та оцінити імовірність їх настання у долях одиниці;
- передбачити можливі наслідки та оцінити як імовірність їх виникнення, так і силу їх впливу;
- провести комплексну оцінку та аналіз ризиків на всіх рівнях;
- визначити періодичність моніторингу ризиків та встановити напрями і методи їхнього регулювання.

Аналіз переваг та недоліків основних методів оцінки ризиків показав доцільність застосування методу експертних оцінок.

Інвестиційні ризики на макро-, мезо- і мікрорівнях є складними. Складні ризики є композицією елементарних ризиків. У свою чергу елементарні ризики визначаються повним переліком непересічних подій, тобто кожний з них розглядається як незалежний від інших [1].

Згідно поглядів науковців [2] загальна структура системи ризиків, що існують при реалізації господарської діяльності, складається у загальному випадку із зовнішніх та внутрішніх ризиків.

При цьому зовнішні ризики як такі, що не залежать від дій учасників господарської діяльності, виникають на макро- та мезорівнях. Внутрішні ризики індивідуальні (специфічні) для кожного конкретного виду діяльності.

Саме зовнішні ризики, що виникають на макро- та мезорівнях і не залежать від суб'єкта господарської діяльності. На такі ризики не може бути здійснений вплив. У свою чергу внутрішні ризики, що мають місце на мікрорівні, залежать від умов реалізації кожного виду господарської діяльності та можуть бути зменшені чи усунені при своєчасному їх виявленні та оцінці, що звичайно потребуватиме додаткових витрат, які повинні бути враховані у складі поточних витрат. Ці витрати обумовлюються необхідністю розробки та реалізації заходів ризик-менеджменту. Нами розглянуто основні ризики макrorівня та приведена оцінка експертів за методикою журналу "Euromoney".

У таблиці 1 наведені основні види ризиків макrorівня, які здійснюють вплив на ефективність будь-якої господарської діяльності в Україні та розглянута їх структура [3].

Таблиця 1

Структура ризиків макrorівня

Сутність ризику	Можливі наслідки	Фактори (чинники) ризику
Політичний ризик – невизначеність політичної ситуації, ризик несприятливих політичних змін у країні, які впливають на діяльність галузі в цілому	Імовірність виникнення прямих збитків від діяльності; недоотримання запланованого прибутку; можлива втрата частини активів	Нестабільна політична ситуація у країні; зміна політичного курсу; політичне втручання в управління авіаційним транспортом; державне регулювання тарифів; проблеми з сусідніми державами
Заборгованість країни – це імовірність несприятливих змін, пов'язаних з обслуговуванням державного боргу країни	Зростання витрат, понесення втрат внаслідок блокування міжнародних операцій авіаційного транспорту; недоотримання прибутку, розрив відносин з проєктувальниками	Наявність боргу країни; зміна умов обслуговування боргу, відсутність чіткої програми погашення боргу; відмова від обслуговування боргу
Економічний ризик – імовірність виникнення втрат, що зумовлюється несприятливими змінами в економіці країни	Недоотримання прибутку, зростання витрат, збільшення собівартості послуг	Зміна економічної системи, зміна економічних орієнтирів, зміна податкової політики; неефективна економічна політика уряду; посилення конкурентної боротьби; виникнення диспропорцій між галузями економіки; застосування адміністративних методів регулювання економіки; зміна валютних курсів, інфляція, дефляція
Ризик кредитоспроможності країни – імовірність несплати позичальником сум основного боргу та відсотків	Застосування санкцій до країни, обмеження сум можливих позик, можливе збільшення податкового тиску на підприємства транспорту	Неповернення суми кредиту чи суми відсотків повністю чи частково у встановлений термін
Ризик обмеження доступу до банківського фінансування	Погіршення фінансових відносин у країні, виникнення сум внутрішнього боргу держави перед розпорядниками коштів, припинення фінансування програм	Виникнення випадків попередньої несплати запозичень чи відсотків по ним, порушення умов фінансування, невиконання взятих державою гарантій та зобов'язань, погіршення зовнішньополітичних відносин
Ризик обмеження доступу до ринків капіталу – це імовірність недопущення окремих юридичних осіб державою до ринків капіталів	Виникнення додаткових витрат, недоотримання прибутку, погіршення інвестиційних, валютних, фінансових відносин	Зміна політичних орієнтирів країни; дискримінація окремих суб'єктів господарювання.

Ризики мікрорівня слід проводити за кожним видом діяльності, застосовуючи модель факторного аналізу ризиків. Це передбачає виявлення причин ризику, елементарних ризиків та потенційних наслідків від їх прояву. При цьому слід враховувати, що деякі ризики можуть виникати одночасно, а деякі є альтернативними. Ризики мезорівня пов'язані з діяльністю галузі в цілому і також повинні бути враховані при оцінці ризикованості діяльності.

Окрім ризиків мезорівня розрізняють також ризики макrorівня, або ризики країни, в якій знаходиться суб'єкт господарської діяльності та здійснює діяльність. Ці ризики відображають загальнодержавні тенденції, що зумовлюються нестабільністю державної влади, політичною кризою, особливостями державного устрою та законодавства, неефективною економічною політикою, що проводиться урядом, етнічними та регіональними

проблемами, поляризацією інтересів різних соціальних груп, можливими терористичними та військовими діями тощо. Ризики макrorівня не залежать від діяльності конкретного суб'єкта, їх враховують тільки при прийнятті управлінських рішень. Значення макrorівневих ризиків повинно бути повністю враховано при визначенні комерційної ефективності діяльності незалежно від її специфіки. Очевидно, що авіакомпанії, забезпечуючи транспортну стабільність держави, досить чутко відчують на собі макровпливи. Макrorівневі ризики можуть бути оцінені за однією з методик, що існують сьогодні. Методика журналу "Euromoney" передбачає оцінювання ряду показників в балах (табл. 2), що характеризують ризикованість діяльності в країні. 100 балів означає відсутність ризику, 0 балів – максимальний рівень ризику.

Таблиця 2

Оцінка ризикованості діяльності згідно даних методики "Euromoney"

Показники	Максимально можливе значення показників стабільності (K _{стаб max})
Політичний ризик країни	25,00
Показник ефективності економіки (економічні результати)	25,00
Рівень заборгованості країни	10,00
Реструктуризація боргу / дефолт	10,00
Рівень кредитоспроможності	10,00
Прозорість діяльності урядових та громадських установ	
Доступ до банківського фінансування	5,00
Доступ до короткострокового фінансування	5,00
Доступ до ринків капіталів	5,00
Форфейтинг	5,00
Всього	100,00

Згідно даних оцінки за методикою "Euromoney" у 2014 році ризик країни для нашої держави склав 27 балів (рис. 1), при цьому Україна опинилася на 146 місці в світі за привабливістю ведення бізнесу. Якщо

перевести оцінку ризику макrorівня для України, то він складе 0,73. Таке значення свідчить про дуже ризиковану макроситуацію для ведення бізнесу в країні.

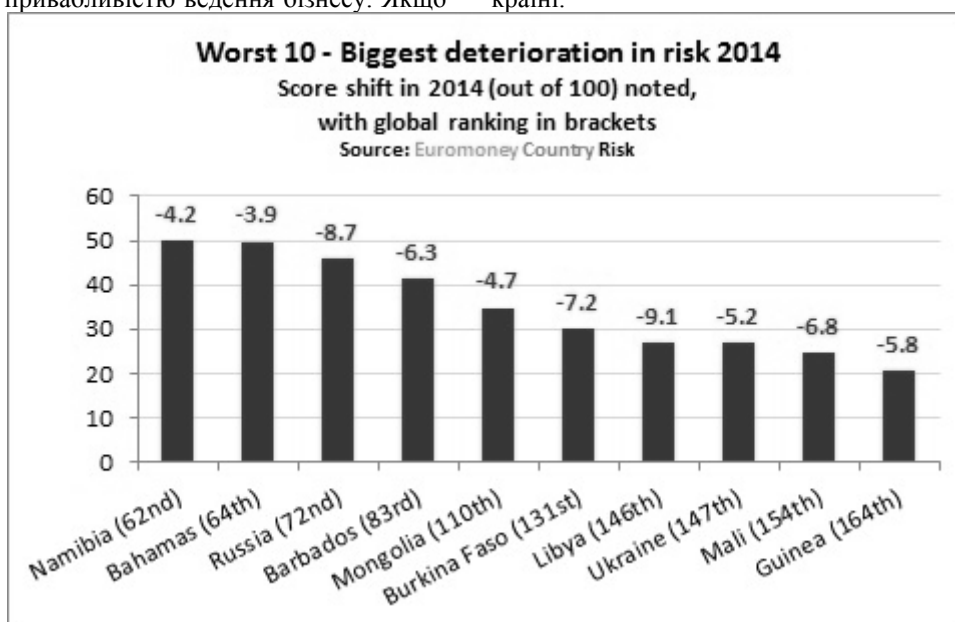

Рис. 1. Оцінка ризику країн згідно методики "Euromoney" у 2014 році [4]

Для оцінки ризиків макrorівня також можна застосувати методику Trace Matrix [5]. Оцінка проводиться за чотирма елементами:

- 1) взаємодія з урядом;
- 2) антикорупційне законодавство та антикорупційна боротьба;
- 3) прозорість діяльності урядових та громадських інституцій;
- 4) обсяг громадського нагляду.

Згідно цієї методики рівень ризикованості діяльності в Україні у 2014 році склав 64 бали (0,64).

ВИСНОВКИ

Динаміка оцінки ризику країни останніх років свідчить про значну ризикованість діяльності в Україні зумовлену політичною нестабільністю в державі та низькою економічною ефективністю. Зміщення оціночного значення ризиків макrorівня у бік ризикованості свідчить про необхідність його врахування при прийнятті управлінських рішень.

Список використаних джерел

1. Скопенко Н.С. Теоретико-методичні основи аналізу та врахування господарського ризику в діяльності підприємств (на прикладі хлібопекарської галузі): Дис. канд. екон. наук: 08.06.01 / НУХТ. – К.: 2006, - 289 с.
2. Сич Є.М., Ільчук В.П. Етапи розвитку інноваційно-інвестиційних систем на залізничному транспорті. // Вісник ХНУ № 512, 2001. – С. 100-103.
3. Шерепа О.М. Теоретико-прикладні основи врахування ризиків при оцінці ефективності реального інвестування: Дис. канд. екон. наук: 08.00.04 / ДНУЗТ. – Д.: 2008, - 293 с.
4. Матеріали агенції Euromoney [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.euromoney.com>
5. TRACE Matrix – Global Business Bribery Risk Index for the Compliance Community [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.traceinternational.org/trace-matrix>